

بررسی تاثیر ویژگی‌های شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی

امید فرهاد توسکی

استادیار گروه حسابداری، واحد خرم‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم‌آباد، ایران
farhadi_omid58@yahoo.com

رحمان دوستیان

استادیار گروه حسابداری، واحد خرم‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم‌آباد، ایران (نویسنده مسئول)
Rahman_doostian@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۱۲

چکیده

تعیین نرخ مالیاتی از مهمترین موارد مورد بحث در حوزه مالیات است و می‌تواند به عنوان ابزاری جهت هدایت سرمایه استفاده شود و با کاهش یا افزایش آن، رفتار سرمایه‌گذار را می‌توان در جهت سیاست‌های کلان دولت هدایت نمود. هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر ویژگی‌های شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی در ۱۰۵ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ است. متغیر مستقل توسط معیار نقدینگی، سودآوری، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی، نسبت بدهی و اندازه شرکت اندازه‌گیری شده است و برای اندازه‌گیری متغیر وابسته راهبرد جسورانه مالیاتی از معیار نرخ موثر مالیاتی توسط تقسیم هزینه مالیات بر سود خالص قبل از مالیات استفاده شده است. روش پژوهش از نوع همبستگی بوده و از رگرسیون چند متغیره با استفاده از داده‌های ترکیبی با رویکرد مدل رگرسیون اثرات تصادفی استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بازده دارایی‌ها و اندازه شرکت بر نرخ موثر مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد. اما نسبت جاری، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی، و نسبت بدهی بر نرخ موثر مالیاتی شرکت تاثیر معناداری ندارند. می‌توان انتظار داشت که سودآوری یک شرکت بر نرخ موثر مالیاتی آن اثرگذار باشد؛ زیرا هرچه سود یک شرکت بیشتر باشد، هزینه مالیات بیشتری خواهد داشت. مطابق دیدگاه تئوری قدرت سیاسی، شرکت‌های بزرگتر، نرخ موثر مالیاتی پایین‌تری دارند، زیرا آن‌ها دارای منابع ذاتی و اساسی هستند و فرآیندهای سیاسی را از طریق شرکت در برنامه‌ریزی مالیاتی و سازماندهی کردن خود برای نیل به صرفه‌جویی مالیاتی بهینه، به نفع خود، مدیریت می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: اندازه شرکت، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی، سودآوری، نسبت بدهی، نقدینگی، و نرخ موثر مالیاتی.

۱- مقدمه

این پژوهش به بررسی تاثیر ویژگی‌های شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. راهبرد جسورانه مالیاتی به عنوان یک اقدام برای کاهش مبلغ مالیات بر درآمد، از طریق فعالیت‌های مالی مدیریت، هم به لحاظ قانونی و هم غیر قانونی و هم برای هر دو صورت می‌گیرد. اگر چه اقدامات راهبرد جسورانه مالیاتی انجام شده مقررات موجود را نقض نمی‌کند، اما شرکت‌های بیشتری از اقدامات اجتناب مالیاتی با استفاده از شکاف مقررات موجود اقدام به تشدید شدن آن می‌کنند (استیجورس و نیسکنن، ۲۰۱۴). عوامل متعددی بر راهبرد جسورانه مالیاتی تاثیر گذارند که در این پژوهش به مواردی از آن‌ها پرداخته می‌شود. برای مثال نقدینگی که توان و وضعیت مالی شرکت را نشان می‌دهد. نقدینگی می‌تواند به عنوان ابزار اندازه‌گیری عملکرد مدیریت در بخش مدیریت امور مالی به حساب آید. چنانچه میزان نقدینگی شرکت بالا باشد می‌توان گفت که جریان نقدینگی شرکت در حال انجام است. با این حال با داشتن گردش نقدی خوب، شرکت‌ها تمایلی به پرداخت تمام تعهدات خود از جمله پرداخت مالیات بر اساس قوانین را ندارند (پوروانتو و ساسیلاتری، ۲۰۱۶). برای شرکت‌ها، مالیات بر درآمد می‌تواند به عنوان یک بار یا هزینه در اجرای یک کسب و کار در نظر گرفته شود. هزینه‌های مالیات، سود پس از کسر مالیات، نسبت بازده دارایی‌ها و جریان نقدی سود را کاهش می‌دهد (هنفی و هارتو، ۲۰۱۴). سود شرکت‌ها اساس مالیات شرکت‌ها را تشکیل می‌دهد. از دیگر عوامل تاثیر گذار نسبت بازده دارایی‌ها و شدت سرمایه‌گذاری در موجودی است. نسبت بازده دارایی‌ها، توانایی شرکت در استفاده از دارایی‌های خود در کسب سود می‌باشد. شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا یک فعالیت سرمایه‌گذاری انجام شده توسط یک شرکت است که با سرمایه‌گذاری در قالب موجودی کالا مرتبط است، انتظار بر این است که شرکت‌هایی که دارای شدت سرمایه‌گذاری بالاتری هستند، نرخ موثر مالیاتی پایین‌تری داشته باشند (لستاری، ۲۰۱۵). راهبرد جسورانه مالیاتی با هدف کم کردن پرداخت مالیات شرکت‌ها به منظور افزایش سود پس از کسر مالیات شرکت‌ها انجام می‌شود (پراکوسا، ۲۰۱۴). عامل دیگر اندازه شرکت است که یک ابزار اندازه‌گیری برای فعالیت‌ها و درآمد شرکت است (نیگراها و میرانتا، ۲۰۱۵). اندازه شرکت می‌تواند به دو صورت بر مالیات تاثیر بگذارد، دیدگاه اول تئوری هزینه سیاسی است، بر طبق این نظریه شرکت‌های بزرگتر و شکوفاتر قربانی فعالیت‌های دولتمردان شده و موظف به انتقال ثروت هستند. بر اساس این تئوری شرکت‌های بزرگ دارای نرخ موثر

مالیاتی بیشتری هستند. دیدگاه دوم تئوری قدرت سیاسی است که بیان می‌دارد شرکت‌های بزرگتر، نرخ موثر مالیاتی پایین‌تری دارند، زیرا آن‌ها دارای منابع ذاتی و اساسی هستند و فرآیندهای سیاسی را از طریق شرکت در برنامه‌ریزی مالیاتی و سازماندهی کردن خود برای نیل به صرفه‌جویی مالیاتی بهینه، به نفع خود، مدیریت می‌کنند (کیم و ایم، ۲۰۱۷).

برخی پژوهش‌ها مانند ریچارسون، تیلور و لانیس (۲۰۱۳) و زمرم و فتوحی (۲۰۱۳) نشان می‌دهند که ویژگی‌های هیات مدیره بر اجتناب مالیاتی (استراتژی مالیاتی جسورانه) تاثیر معناداری دارد. از سوی دیگر، برخی دیگر از پژوهش‌ها مانند جان‌نیا گنجی، فخاری و کاشانی پور (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که در صنعت دارویی ارتباط بین اندازه شرکت و نرخ موثر مالیاتی مثبت و معنادار است و ارتباط بین شدت سرمایه‌گذاری و نرخ موثر مالیاتی منفی اما معنادار نیست. و پورحیدری و سروسستانی (۱۳۹۲) نشان می‌دهند که از بین ویژگی‌های خاص شرکت، اندازه شرکت به طور منفی نرخ موثر مالیاتی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. همچنین بین نسبت بدهی، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا و شدت سرمایه‌گذاری در دارایی ثابت با نرخ موثر مالیاتی رابطه‌ای مثبت و معنادار مشاهده شد. با این حال، شواهد تجربی نشان می‌دهد شرکت‌ها سعی در کاهش و به تعویق انداختن مالیات بر درآمد خود دارند. مالیات‌ها باعث ایجاد هزینه برای شرکت می‌شود، و کاهش آن باعث می‌شود که جریان نقد در دسترس شرکت و سهامداران قرار گیرد که این امر منجر می‌شود که شرکت‌ها و سهامداران تشویق شوند از طریق فعالیت‌های مالیات جسورانه مالیات خود را کاهش دهند.

هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر ویژگی‌های شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. متغیر مستقل ویژگی‌های شرکت توسط معیار نقدینگی، سودآوری، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی، نسبت بدهی و اندازه شرکت اندازه‌گیری شده است و برای اندازه‌گیری متغیر وابسته راهبرد جسورانه مالیاتی از معیار نرخ موثر مالیاتی توسط تقسیم هزینه مالیات بر سود خالص قبل از مالیات استفاده شده است. انگیزه نویسندگان برای نگارش مقاله حاضر این است که بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در مورد رابطه ویژگی‌های شرکت و نرخ مالیات جسورانه در کشورهای توسعه یافته (نه در کشورهای در حال توسعه) صورت گرفته است. نتایج تحقیقات قبلی نیز با هم در تناقض است، زیرا هر کدام از آن‌ها برای بررسی ویژگی‌های شرکت و راهبرد جسورانه مالیاتی از معیارهای متفاوت استفاده کرده‌اند. در ایران نیز با توجه به وجود چندین روش قابل قبول حسابداری و آزادی عمل در انتخاب این روش‌ها، فرار مالیاتی توسط مدیریت وجود دارد.

بنابراین، پژوهش در مورد راهبرد جسورانه مالیاتی از این لحاظ که می‌تواند موجب درک بهتر مفهوم مالیات جسورانه شود، ضروری به نظر می‌رسد. از این رو، پرسش اصلی این پژوهش آن است که ویژگی‌های شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد. نتایج این پژوهش می‌تواند موجب بسط مبانی نظری متون مرتبط با ویژگی‌های شرکت و راهبرد جسورانه مالیاتی و همچنین مشخص نمودن نوع رابطه بین ویژگی‌های شرکت و راهبرد جسورانه مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران گردد و دستاورد علمی آن می‌تواند اطلاعات سودمندی را در اختیار مدیران شرکت‌ها و سازمان بورس اوراق بهادار قرار دهد. نتایج پژوهش می‌تواند ایده‌های جدیدی برای انجام پژوهش‌های جدید در ویژگی‌های شرکت و راهبرد جسورانه مالیاتی نیز پیشنهاد نماید. در ادامه مقاله، با ارائه پیشینه نظری و پیشینه تجربی، فرضیه‌های پژوهش تدوین شده و توضیح کاملی از نحوه اندازه‌گیری متغیرها داده خواهد شد. سپس مدل پژوهش توضیح داده شده و نتایج و یافته‌های حاصل از اجرای مدل بیان می‌گردد. درخاتمه مقاله نیز به ارائه پیشنهادها و محدودیت‌های پژوهش پرداخته می‌شود.

وضعیت مالی شرکت را نشان می‌دهد. نقدینگی می‌تواند به عنوان ابزار اندازه‌گیری عملکرد مدیریت در بخش مدیریت امور مالی به حساب آید. چنانچه میزان نقدینگی شرکت بالا باشد می‌توان گفت که جریان نقدینگی شرکت در حال انجام است. با این حال با داشتن گردش نقدی خوب، شرکت‌ها تمایلی به پرداخت تمام تعهدات خود از جمله پرداخت مالیات بر اساس قوانین را ندارند (پوروانتو و ساسیلاتری، ۲۰۱۶). برای شرکت‌ها، مالیات بر درآمد می‌تواند به عنوان یک بار یا هزینه در اجرای یک کسب و کار در نظر گرفته شود. هزینه‌های مالیات، سود پس از کسر مالیات، نسبت بازده دارایی‌ها و جریان نقدی سود را کاهش می‌دهد (هنگی و هارتو، ۲۰۱۴). سود شرکت‌ها اساس مالیات شرکت‌ها را تشکیل می‌دهد. بدهی از طریق هزینه مالی سود شرکت را کاهش و در نتیجه نرخ موثر مالیاتی کاهش می‌یابد. از دیگر عوامل تأثیر گذار نسبت بازده دارایی‌ها و شدت سرمایه‌گذاری در موجودی است. نسبت بازده دارایی‌ها، توانایی شرکت در استفاده از دارایی‌های خود در کسب سود می‌باشد و انتظار می‌رود که هرچه سود شرکت بیشتر باشد نرخ موثر مالیاتی نیز افزایش یابد. شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا یک فعالیت سرمایه‌گذاری انجام شده توسط یک شرکت است که با سرمایه‌گذاری در قالب موجودی مرتبط است، و هر چه شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا بیشتر باشد سود شرکت بیشتر و نرخ موثر مالیاتی افزایش خواهد یافت (لستاری، ۲۰۱۵). استراتژی جسورانه مالیاتی با هدف ساده کردن پرداخت مالیات شرکت‌ها به منظور افزایش سود پس از کسر مالیات شرکت‌ها انجام می‌شود (پراکوسا، ۲۰۱۴). عامل دیگر اندازه شرکت است که یک ابزار اندازه‌گیری برای فعالیت‌ها و درآمد شرکت است (نیگراها و میرانتا، ۲۰۱۵). اندازه شرکت می‌تواند به دو صورت بر مالیات تأثیر بگذارد، دیدگاه اول تئوری هزینه سیاسی است، بر طبق این نظریه شرکت‌های بزرگتر و شکوفاتر قربانب فعالیت‌های دولتمردان شده و موظف به انتقال ثروت هستند. بر اساس این تئوری شرکت‌های بزرگ دارای نرخ موثر مالیاتی بیشتری هستند. دیدگاه دوم تئوری قدرت سیاسی است که بیان می‌دارد شرکت‌های بزرگتر، نرخ موثر مالیاتی پایین‌تری دارند، زیرا آن‌ها دارای منابع ذاتی و اساسی هستند و فرآیندهای سیاسی را از طریق شرکت در برنامه‌ریزی مالیاتی و سازماندهی کردن خود برای نیل به صرفه‌جویی مالیاتی بهینه، به نفع خود، مدیریت می‌کنند (کیم و ایم، ۲۰۱۷).

پیشینه تجربی

آن و مانورینگ (۲۰۱۹) در پژوهش خود نشان دادند که نقدینگی، سودآوری و اندازه شرکت تأثیر منفی و معناداری بر

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

منظور از پیشینه نظری پژوهش، تئوری‌ها، نظریه‌ها و مدل‌های علمی است که پژوهشگر به عنوان سنگ بنای پژوهش خود انتخاب می‌نماید تا بدین طریق بتواند نتایج پژوهش خود را در راستای آزمون نظریه یا مدل مورد نظر تبیین نماید.

ویژگی‌های شرکت و راهبرد جسورانه مالیاتی

بنابر نظر برخی از پژوهشگران راهبرد جسورانه مالیاتی به فعالیتهایی اطلاق می‌شوند که مدیریت با استفاده از اختیارات خود و اقلام تعهدی حسابداری اقدام به کاهش و دستکاری سود به منظور کاهش مالیات پرداختی می‌نماید. راهبرد جسورانه مالیاتی به عنوان یک اقدام برای کاهش مبلغ مالیات بر درآمد، از طریق فعالیت‌های مالی مدیریت، هم به لحاظ قانونی و هم غیرقانونی و هم برای هر دو، صورت می‌گیرد. اگر چه اقدامات جسورانه مالیاتی انجام شده مقررات موجود را نقض نمی‌کند، اما شرکت‌های بیشتری از اقدامات اجتناب مالیاتی با استفاده از شکاف مقررات موجود اقدام به تشدید شدن آن می‌کنند (استیجورس و نیسکنن، ۲۰۱۴). عوامل متعددی بر راهبرد جسورانه مالیاتی تأثیر گذارند. برای مثال نقدینگی که توان و

باعث تضعیف رابطه بین درصد سهام متعلق به مدیر عامل و نرخ موثر مالیاتی می‌شود. ملانظری، ابوحمز و میرزایی (۱۳۹۵) به بررسی رابطه فرهنگ سازمانی و تمکین مالیاتی شرکتی پرداختند. در این پژوهش برای سنجش فرهنگ سازمانی، از پرسشنامه فرهنگی هافستد و برای اندازه‌گیری تمکین مالیاتی شرکتی، از معیاری مبتنی بر تفاوت مالیات ابزازی و قطعی شرکت‌ها استفاده شده است. نتایج نشان داد فرهنگ سازمانی بر تمکین مالیاتی شرکتی اثر شایان توجهی دارد و تمکین مالیاتی شرکت‌ها، از طریق اجتناب از عدم اطمینان کم، فردگرایی زیاد، مرد گرایی زیاد و فاصله قدرت کم مشخص می‌شود. ابراهیمی و واردی (۱۳۹۲) به بررسی تاثیر مالیات بر ارزش افزوده بر نسبت‌های نقدینگی، سودآوری و ارزش بازار شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از این است که بین مالیات بر ارزش افزوده و نسبت‌های نقدینگی و سودآوری رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد و بین مالیات بر ارزش افزوده و نسبت ارزش بازار رابطه منفی و معنی‌دار برقرار است. پورحیدری و سروسستانی (۱۳۹۲) به بررسی شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر مدیریت مالیات پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که از بین ویژگی‌های خاص شرکت، اندازه شرکت به طور منفی نرخ مؤثر مالیاتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین بین نسبت بدهی، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا و شدت سرمایه‌گذاری در دارایی ثابت با نرخ مؤثر مالیاتی رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار مشاهده شد. جان‌نیا گنجی، فخاری و کاشانی پور (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی تاثیر اندازه و شدت سرمایه‌گذاری شرکت بر نرخ مؤثر مالیاتی پرداختند. نتایج تحقیقات صورت گرفته در رابطه با اثر اندازه شرکت بر فشار مالیاتی، تحت تاثیر دو تئوری قرار دارند، تئوری هزینه سیاسی و تئوری قدرت سیاسی. تئوری هزینه سیاسی اشاره دارد که شرکت‌های بزرگتر نرخ مؤثر مالیاتی کمتری را متحمل نمی‌شوند. نتایج تحقیق، این تئوری را تایید می‌کند. تئوری قدرت سیاسی اشاره دارد که شرکت‌های بزرگتر فشار مالیاتی کمتری را تجربه می‌کنند. نتایج آماری همچنین نشان می‌دهد که شرکت‌های سرمایه‌بر، نرخ مؤثر مالیاتی کمتری دارند. در بررسی جداگانه صنایع، نتایج نشان می‌دهد، در صنعت دارویی ارتباط بین اندازه شرکت و نرخ مؤثر مالیاتی مثبت و معنی‌دار است. همچنین در این صنعت ارتباط بین شدت سرمایه و نرخ مؤثر مالیاتی منفی و به لحاظ آماری معنی‌دار نیست. در صنعت ساخت قطعات خودرو، ارتباط بین اندازه شرکت و نرخ مؤثر مالیاتی مثبت و معنی‌دار است. در این صنعت ارتباط بین شدت سرمایه و نرخ مؤثر مالیاتی منفی و معنی‌دار است.

سطح استراتژی مالیاتی جسورانه دارد در حالی که تاثیر شدت سرمایه‌گذاری در موجودی مثبت و معنادار، اما بدهی اشخاص وابسته تأثیری بر سطح استراتژی مالیاتی جسورانه ندارد. بالاکریشن، بلوئین و گان (۲۰۱۸) ضمن بررسی برنامه‌های اجتناب مالیاتی و شفافیت اطلاعاتی شرکت‌ها نشان دادند که برنامه‌ریزی متهورانه مالیاتی، شفافیت گزارشگری مالی شرکت‌ها را کاهش می‌دهد. همچنین نتایج کار آن‌ها نشان داد که نوع تهاوت میان مزایای مالیاتی و شفافیت مالی در هنگام انتخاب نوع برنامه‌ریزی مالیاتی وجود دارد. یانگانگ چن، لوئیس و زولوتوی (۲۰۱۹) در پژوهش خود نشان دادند که تاثیر نقدشوندگی سهام بر دنباله پایینی توزیع اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌هایی که دچار محدودیت‌های مالی‌اند، کمتر است. همچنین تاثیر نقدشوندگی سهام بر اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌هایی که از ساز و کار حاکمیت شرکتی قوی‌تری برخوردارند، کمتر است. ریچارسون، تیلور و لانیس (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی تاثیر ویژگی‌های هیات مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که اثر متقابل بین ترکیب هیات مدیره و استقرار یک سیستم مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی مؤثر، اجتناب مالیاتی را کاهش می‌دهد. زمزم و فتوحی (۲۰۱۳) در تحقیقی به بررسی تاثیر ویژگی‌های هیئت مدیره بر استراتژی مالیاتی جسورانه پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از این بود که اندازه و درصد حضور زنان در هیأت مدیره بر استراتژی مالیاتی جسورانه تأثیر دارد. همچنین نتایج تحقیق نشان‌دهنده این بود که اندازه شرکت و بازده دارایی بر استراتژی مالیاتی جسورانه تاثیر مثبت و معنادار دارد. کاشانی پور، فرجی، و برجی (۱۳۹۸) به بررسی ارتباط سیاسی، راهبری شرکتی و تهور مالیاتی در ۱۲۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که برقراری ارتباط سیاسی با دولت تاثیر مثبت و معنادار و وجود اعضاء هیئت مدیره مستقل و میزان مالکیت سهامداران نهادی، تاثیر منفی و معنادار بر تهور مالیاتی دارند. ناظمی و پورعناقا (۱۳۹۷) به بررسی نقش نظارتی هیات مدیره در اجتناب مالیاتی شرکت‌های خانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان دهنده آن است که، میزان اجتناب مالیاتی در شرکت‌های خانوادگی به نسبت کمتر از میزان اجتناب مالیاتی در سایر شرکت‌ها است. همچنین بین درصد سهام متعلق به مدیر عامل در شرکت‌های خانوادگی و نرخ مؤثر مالیاتی رابطه مثبت معناداری وجود دارد و متغیرهای نقش نظارتی هیات مدیره باعث تعدیل این رابطه می‌شود. از این رو در شرکت‌های خانوادگی، استقلال هیأت مدیره و اندازه هیأت مدیره باعث تشدید و دوگانگی نقش مدیر عامل و رئیس هیأت مدیره

فرضیه‌های پژوهش

در راستای دستیابی به اهداف پژوهش و پاسخگویی به سوالات پژوهش فرضیه‌های زیر تدوین و آزمون می‌گردد:

فرضیه اول: نقدبندی بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم: سودآوری بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

فرضیه سوم: شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

فرضیه چهارم: نسبت بدهی بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

فرضیه پنجم: اندازه شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

روش‌شناسی پژوهش

روش و نوع پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، یک پژوهش توصیفی با تاکید بر روابط همبستگی است، زیرا از یک طرف وضع موجود را بررسی می‌کند و از طرف دیگر، رابطه بین متغیرهای مختلف را با استفاده از تحلیل رگرسیون، تعیین می‌نماید. علاوه بر این، در حوزه مطالعات پس رویدادی (استفاده از اطلاعات گذشته) قرار می‌گیرد و مبتنی بر اطلاعات واقعی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و سایر اطلاعات واقعی است که با روش استقرایی به کل جامعه آماری قابل تعمیم خواهد بود.

داده‌های مورد نیاز جهت محاسبه متغیرهای پژوهش، به صورت دستی از وب سایت‌های بورس اوراق بهادار تهران استخراج شده است. پس از جمع‌آوری داده‌هایی که برای انجام تحقیق مورد نیاز است، انتخاب ابزاری مناسب به منظور محاسبه و تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به متغیرها اهمیت خاصی دارد. به منظور انجام محاسبات و آماده نمودن داده‌ها به اطلاعات مورد نیاز پژوهش و همچنین تجزیه و تحلیل آن‌ها، از نرم افزارهای *Excel* و *Eviews9* استفاده شده است.

جامعه و نمونه آماری

در پژوهش حاضر برای تعیین نمونه آماری، از روش حذف سیستماتیک استفاده شده است. بدین منظور با توجه به شرایط ذیل شرکت‌ها حذف می‌شوند. حذف شرکت‌های غیرفعال، خارج شده از بورس یا وارد شده طی دوره زمانی پژوهش. حذف شرکت‌های مشمول تغییر سال مالی در قلمرو زمانی پژوهش و

سال مالی شرکت منتهی به تاریخ پایان اسفند ماه هر سال نباشد حذف هلدینگ‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها، تامین سرمایه، واسطه‌گری‌ها، بانک‌ها، بیمه‌ها و لیزینگ‌ها. حذف شرکت‌های فاقد داده‌های کلیدی در تمام سال‌های قلمرو زمانی پژوهش. با توجه به شرایط و محدودیت‌های فوق، از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در مجموع ۱۰۵ شرکت به عنوان نمونه آماری پژوهش انتخاب شده است. داده‌های مربوط به قیمت سهام از سایت بورس و اوراق بهادار تهران جمع‌آوری شده است. داده‌های مربوط به حسابداری مورد نیاز به صورت دستی از گزارش سالانه شرکت‌ها جمع‌آوری شده است.

اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته - راهبرد جسورانه مالیاتی: در این پژوهش برای محاسبه راهبرد جسورانه مالیاتی از معیار نرخ موثر مالیاتی استفاده شده است. به عقیده دیرینگ، هانلن و مایدی (۲۰۰۸) هرچه مقدار نرخ موثر مالیاتی نقدی پایین‌تر باشد نشان‌دهنده میزان اجتناب مالیاتی بیشتری است. این معیار از تقسیم مالیات پرداختنی بر سود قبل از بهره و مالیات به دست می‌آید:

$$\text{Effective Tax Rates (ETR)} = \frac{\text{Tax Expense}}{\text{Net Profit Before Tax}} \quad (\text{رابطه ۱})$$

= $\frac{\text{هزینه مالیات}}{\text{سود خالص قبل از مالیات}}$

متغیر مستقل - ویژگی‌های شرکت: برای محاسبه ویژگی‌های شرکت چندین معیار نسبت به سایر معیارها کاربرد بیشتری دارد که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

معیار نقدینگی: نسبت جاری بیانگر معیار نقدینگی شرکت است. این معیار از تقسیم دارایی‌های جاری بر بدهی‌های جاری به دست می‌آید:

$$\text{Current Ratio (CR)} = \frac{\text{Current Asset}}{\text{Current Debt}} \quad (\text{رابطه ۲})$$

= $\frac{\text{دارایی جاری}}{\text{بدهی جاری}}$

معیار سودآوری: نرخ بازده دارایی‌ها بیانگر معیار سودآوری شرکت است. این معیار از تقسیم سود خالص پس از کسر مالیات بر کل دارایی‌ها به دست می‌آید:

$$\text{Return On Asset (ROA)} = \frac{\text{Net Profit After Tax}}{\text{Total Asset}} \quad (\text{رابطه ۳})$$

= $\frac{\text{سود خالص پس از کسر مالیات}}{\text{کل دارایی‌ها}}$

یافته‌های پژوهش

تحلیل توصیفی

در جدول ۱ برخی از مفاهیم آمار توصیفی متغیرها، شامل میانگین، میانه، حداکثر مشاهدات، حداقل مشاهدات و انحراف معیار ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که در شرکت‌های مورد بررسی میانگین متغیر نرخ موثر مالیاتی برابر با ۰/۱۰۵ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۱۳۹ است. بیشتر بودن مقدار انحراف معیار نسبت به میانگین حاکی از پراکندگی داده‌های متغیر مربوطه است. بیشترین مقدار داده‌های این متغیر برابر با ۲/۱۹۲ و کمترین مقدار آن برابر با صفر است. میانگین متغیر نسبت جاری برابر با ۱/۷۷۲ و انحراف معیار آن برابر با ۲/۶۶۷ است. بیشتر بودن مقدار انحراف معیار نسبت به میانگین حاکی از پراکندگی داده‌های متغیر مربوطه است. بیشترین مقدار داده‌های این متغیر برابر با ۴۳/۶۶۸ و کمترین مقدار آن برابر با ۹/۲۲۱ است. میانگین متغیر بازده دارایی‌ها برابر با ۰/۰۷۱ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۱۶۷ است. بیشتر بودن مقدار انحراف معیار نسبت به میانگین حاکی از پراکندگی داده‌های متغیر مربوطه است. بیشترین مقدار داده‌های این متغیر برابر با ۰/۵۷۷ و کمترین مقدار آن برابر با ۱/۱۹۱- است. میانگین متغیر شدت موجودی کالا برابر با ۰/۲۸۸ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۴۸۴ است. بیشتر بودن مقدار انحراف معیار نسبت به میانگین حاکی از پراکندگی داده‌های متغیر مربوطه است. بیشترین مقدار داده‌های این متغیر برابر با ۷/۳۵۸ و کمترین مقدار آن برابر با صفر است. میانگین متغیر نسبت بدهی برابر با ۰/۵۸۱ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۱۸۴ است. کمتر بودن مقدار انحراف معیار نسبت به میانگین حاکی از عدم پراکندگی داده‌های متغیر مربوطه است. بیشترین مقدار داده‌های این متغیر برابر با ۰/۹۹۷ و کمترین مقدار آن برابر با ۰/۰۶۱ است. میانگین متغیر اندازه شرکت برابر با ۱۴/۴۵۸ و انحراف معیار آن برابر با ۱/۳۷۱ است. کمتر بودن مقدار انحراف معیار نسبت به میانگین حاکی از عدم پراکندگی داده‌های متغیر مربوطه است. بیشترین مقدار داده‌های این متغیر برابر با ۱۹/۳۱۳ و کمترین مقدار آن برابر با ۱۱/۲۵۳ است. برای خنثی کردن اثرات نقاط پرت در مدل رگرسیونی (OLS)، تمام متغیرهای پیوسته در محدوده کمتر از ۱ درصد و بیشتر از ۹۹ درصد تعدیل شده است.

معیار شدت سرمایه‌گذاری در موجودی: شدت موجودی کالا بیانگر معیار شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالای شرکت است. این معیار از تقسیم موجودی کالا بر کل دارایی‌ها به دست می‌آید:

$$\text{Intensity Inventory (IINV)} = \frac{\text{Inventory}}{\text{Total Asset}} = \frac{\text{موجودی کالا}}{\text{کل دارایی‌ها}} \quad (\text{رابطه ۴})$$

معیار نسبت بدهی: نسبت بدهی یا اهرم مالی بیانگر معیار نسبت بدهی شرکت است. این معیار از تقسیم بدهی شرکت بر کل دارایی‌ها به دست می‌آید:

$$\text{Debt Ratio (LEV)} = \frac{\text{Total Debt}}{\text{Total Asset}} = \frac{\text{بدهی شرکت}}{\text{کل دارایی‌ها}} \quad (\text{رابطه ۵})$$

معیار اندازه شرکت: ارزش بازار شرکت بیانگر معیار اندازه شرکت است. این معیار توسط لگاریتم ارزش بازار شرکت به دست می‌آید:

$$\text{Company Size (CS)} = \ln(\text{Market Value}) = \text{لگاریتم ارزش بازار} \quad (\text{رابطه ۶})$$

مدل‌های آماری پژوهش

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش از مدل رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی استفاده شده است. مدل به کار رفته در روش رگرسیونی چند متغیره جهت آزمون فرضیه‌ها به صورت زیر تدوین شده است.

رابطه ۷)

$$ETR_{it} = \beta_0 + \beta_1 CR_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 IINV_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 CS_{it} + \varepsilon_{it}$$

در مدل رگرسیون، متغیر وابسته راهبرد جسورانه مالیاتی (ETR) توسط نسبت هزینه مالیات به سود قبل از مالیات اندازه‌گیری شده است. متغیر مستقل ویژگی‌های شرکت از طریق معیارهای نسبت جاری (CR) توسط نسبت دارایی‌های جاری به بدهی‌های جاری، بازده دارایی‌ها (ROA) توسط نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها، شدت سرمایه‌گذاری در موجودی (IINV) توسط نسبت موجودی کالا به کل دارایی‌ها، نسبت بدهی (LEV) توسط نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها، و اندازه شرکت (MV) توسط لگاریتم ارزش بازار شرکت اندازه‌گیری شده است. در مدل رگرسیونی مقاله مذکور برای کنترل اثرات ثابت سال و صنعت از متغیر مجازی برای سال و صنعت استفاده است. نحوه اندازه‌گیری تمام متغیرها در بخش‌های بالا وجود دارد.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
نرخ موثر مالیاتی	ETR	۰/۱۰۵	۰/۱۰۲	۲/۱۹۲	۰	۰/۱۳۹
نسبت جاری	CR	۱/۷۷۲	۱/۳۵۷	۴۳/۶۸۸	۹/۲۲۱	۲/۶۶۷
بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۰۷۱	۰/۰۷۷	۰/۵۷۷	-۱/۱۹۱	۰/۱۶۷
شدت موجودی کالا	IINV	۰/۲۸۸	۰/۲۰۳	۷/۳۵۸	۰	۰/۴۸۴
نسبت بدهی	LEV	۰/۵۸۱	۰/۵۹۶	۰/۹۹۷	۰/۰۶۱	۰/۱۸۴
اندازه شرکت	LN(MV)	۱۴/۴۵۸	۱۴/۲۷۶	۱۹/۳۱۳	۱۱/۲۵۳	۱/۳۷۱

منبع: یافته‌های پژوهش

تحلیل همبستگی

۵ درصد وجود دارد. بین نرخ موثر مالیاتی و اندازه شرکت همبستگی معادل ۰/۰۸۸ منفی با معناداری کمتر از ۵ درصد وجود دارد. بین بازده دارایی‌ها و نسبت بدهی همبستگی معادل ۰/۴۰۲ منفی با معناداری کمتر از ۱ درصد وجود دارد. بین شدت موجودی کالا و اندازه شرکت همبستگی معادل ۰/۱۷۳ منفی با معناداری کمتر از ۱ درصد وجود دارد. و بین نسبت بدهی و اندازه شرکت همبستگی معادل ۰/۰۸۱ مثبت با معناداری کمتر از ۱۰ درصد وجود دارد. ضریب همبستگی پیرسون در بخش پایینی جدول و ضریب همبستگی اسپیرمن در بخش بالایی جدول ارائه شده است.

با انجام آزمون همبستگی به بررسی ارتباط ابتدایی بین متغیرها (تحلیل تک متغیره) و آزمون همخطی می‌پردازیم و با توجه به نتایج جدول ۲ می‌توان گفت بین متغیرها ارتباط وجود دارد و می‌توان به بررسی دقیق‌تر این روابط پرداخت در ضمن همخطی بین متغیرهای توضیحی پژوهش مشاهده نمی‌شود. بین نرخ موثر مالیاتی و بازده دارایی‌ها همبستگی معادل ۰/۲۶ مثبت با معناداری کمتر از ۱ درصد وجود دارد. بین نرخ موثر مالیاتی و نسبت بدهی همبستگی معادل ۰/۰۹۷ منفی با معناداری کمتر

جدول ۲. ضریب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	ETR	CR	ROA	IINV	LEV	LN(MV)
نرخ موثر مالیاتی	۱	۰/۰۳	۰/۳۹***	۰/۱۳***	-۰/۱۳***	-۰/۰۷
نسبت جاری	-۰/۰۵۸	۱	-۰/۰۰۳	۰/۰۳۳	-۰/۰۴۷	-۰/۰۵۱
بازده دارایی‌ها	۰/۲۶***	۰/۰۵۴	۱	۰/۰۲۹	-۰/۴۹۹***	۰/۱۰۴**
شدت موجودی کالا	-۰/۰۳۵	۰/۰۱۵	-۰/۰۰۳	۱	۰/۰۴۶	-۰/۳۲۴***
نسبت بدهی	-۰/۰۹۷**	-۰/۰۱۷	-۰/۴۰۲***	-۰/۰۳۳	۱	۰/۰۸۳*
اندازه شرکت	-۰/۰۸۸**	-۰/۰۰۴	۰/۰۴۴	-۰/۱۷۳***	۰/۰۸۱*	۱

منبع: یافته‌های پژوهش (*، **، *** نشان‌دهنده معناداری در سطح ۱۰٪، ۵٪، ۱٪ است).

مانایی متغیرهای پژوهش

همجمعی وجود ندارد. بنابراین مشکل رگرسیون کاذب در ضرایب برآوردی وجود نخواهد داشت. در رگرسیون کاذب معناداری ضرایب به صورت کاذب است.

یک متغیر، وقتی ماناست که میانگین، واریانس و کواریانس آن در طول زمان ثابت باقی‌ماند. به طور کلی اگر مبدأ زمانی یک متغیر، تغییر کند و میانگین و واریانس و کواریانس تغییری نکند، در آن صورت متغیر ماناست و در غیر این صورت، متغیر ناماناست خواهد بود. نتایج آزمون مانایی در جدول ۳ درج گردیده است. براساس آزمون‌ها چون مقدار احتمال همه متغیرها کمتر از ۵ درصد بوده است، همه متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی در دوره پژوهش در سطح، پایا بوده‌اند. همان‌گونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود همه متغیرها مانا هستند و نیازی به آزمون

جدول ۳. آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

متغیر	لوین، لین و چو	ایم، پسران و شین	دیکی فولر تعمیم یافته	فیلیس - پرون
نرخ موثر مالیاتی	ETR	-۹۹/۱۹***	-۱۵/۴۰***	۲۸۳/۹۷***
نسبت جاری	CR	-۳۵۶/۲۶***	-۲۹/۱۸***	۴۶۳/۲۴***
بازده دارایی‌ها	ROA	-۳۹/۴***	-۸/۷۷***	۲۸۵/۰۹***
شدت موجودی کالا	IINV	-۲۲/۶۹***	-۶/۴۱***	۳۷۰/۷۱***
نسبت بدهی	LEV	-۲۲/۹۶***	-۴/۲۵***	۳۰۴/۹۱***
اندازه شرکت	LN(MV)	-۶۶/۷۹***	-۴/۱۷***	۱۸۷/۹۳

منبع: یافته‌های پژوهش (*، **، *** نشان‌دهنده معناداری در سطح ۱۰٪، ۵٪، ۱٪ است).

همخطی بین متغیرهای توضیحی پژوهش

همخطی به معنای وجود رابطه شدید بین متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل می‌باشد. در صورت وجود همخطی، ضرایب برآوردی الگو دارای خطای معیار بالایی خواهد بود و در نتیجه این مساله باعث می‌شود که تعداد متغیرهای معنی‌دار در معادله کاهش یابد. در حالت وجود همخطی علی‌رغم عدم معنی‌داری ضرایب، ضریب تعیین مدل بزرگ خواهد شد و این نتایج متناقض دارای تورش و عدم کارایی خواهد بود. جامع‌ترین معیار جهت بررسی همخطی، معیار عامل تورم واریانس است. این شاخص نشان می‌دهد که واریانس ضرایب مدل در حالت وجود همخطی نسبت به حالت نبود همخطی، تا چه میزان متورم شده است. وقتی که شاخص تورم واریانس کمتر از ۱۰ باشد، نشان‌دهنده عدم وجود همخطی می‌باشد. با توجه به جدول ۴ نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که میزان تورم واریانس

متغیرهای مستقل و کنترلی در مدل پژوهش در حد مجاز خود قرار داشته (کمتر از ۱۰) و لذا از این بابت مشکلی وجود ندارد.

تحلیل چند متغیره

به منظور آزمون فرضیه از نتایج تخمین مدل ارائه شده در جدول ۴ با رویکرد داده‌های ترکیبی استفاده شده است. معناداری آماره چاو (۱/۹۰۵) در سطح ۵ درصد نشان می‌دهد که برآورد مدل، الگوی اثرات ثابت نسبت به الگوی داده‌های تلفیقی اولویت دارد. همچنین معناداری آماره هاسمن (۵/۹۷۴) در سطح ۵ درصد نشان می‌دهد که برای برآورد مدل، الگوی اثرات تصادفی بر بکارگیری الگوی اثرات ثابت برتری دارد. بنابراین، مدل با استفاده از الگوی اثرات تصادفی برآورد شده و نتایج آن در جدول ۴ ارائه گردیده است.

جدول ۴. نتایج تخمین مدل پژوهش

نام متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره تی	احتمال	عامل تورم واریانس
مقدار ثابت	C	۰/۲۲۶	۰/۰۷۴	۳/۰۴۵	۰/۰۰۲۴	-
نسبت جاری	CR	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	-۰/۴۲۵	۰/۶۷۰۸	۱
بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۲۳۰	۰/۰۴۵	۵/۱۴۶	۰/۰۰۰۰	۱/۲۱
شدت موجودی کالا	IINV	-۰/۰۱۵	۰/۰۱۲	-۱/۲۵۲	۰/۲۱۱۰	۱/۰۳
نسبت بدهی	LEV	-۰/۰۰۱	۰/۰۴۰	-۰/۰۳۰	۰/۹۷۶۳	۱/۲۱
اندازه شرکت	LN(MV)	-۰/۰۰۹	۰/۰۰۵	-۱/۷۸۵	۰/۰۷۴۸	۱/۰۴
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۰۵۵		آماره‌افیشر	۷/۱۵۱	
آماره دوربین-واتسون		۱/۸۹۷		احتمال آماره‌افیشر	۰/۰۰۰	
آماره چاو (معناداری)		۱/۹۰۵ (۰/۰۰۰)		آماره‌هاسمن (معناداری)	۵/۹۷۴ (۰/۳۰۹)	

منبع: یافته‌های پژوهش

نشان می‌دهد که بین باقیمانده‌های مدل مشکل خودهمبستگی سریالی وجود ندارد. بنابراین، برای آزمون فرضیه‌های پژوهش می‌توان به نتایج برآورد مدل اتکا نمود. مقادیر عامل تورم

آماره فیشر (۷/۱۵۱) و معناداری آن (۰/۰۰۰) نشان می‌دهد که مدل معنادار است. ضریب تعیین تعدیل شده بیان می‌کند که متغیرهای مستقل مدل حدود ۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. مقدار آماره دوربین-واتسون (۱/۸۹۷) نیز

واریانس (کمتر از ۱۰) نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل مدل همخطی وجود ندارد.

فرضیه اول: نقدینگی بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

باتوجه به سطوح معناداری بدست آمده از آزمون معناداری ضرایب رگرسیونی پژوهش مشاهده می‌شود که سطح معناداری اثر نسبت جاری بر نرخ موثر مالیاتی (۰/۶۷۰۸) بزرگتر از خطای ۵ درصد بدست آمده است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که نقدینگی بر نرخ موثر مالیاتی اثر معناداری ندارد. از این رو فرضیه پژوهش در سطح خطای ۵ درصد مورد تایید قرار نگرفته است.

فرضیه دوم: سودآوری بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

باتوجه به سطوح معناداری بدست آمده از آزمون معناداری ضرایب رگرسیونی پژوهش مشاهده می‌شود که سطح معناداری اثر بازده دارایی‌ها بر نرخ موثر مالیاتی (۰/۰۰۰۰) کوچکتر از خطای ۱ درصد بدست آمده است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که بازده دارایی‌ها بر نرخ موثر مالیاتی اثر معناداری دارد با استناد به ضریب تاثیر این متغیر در مدل پژوهش، که در جهت منفی (۰/۲۳۰) بدست آمده شواهد حاکی از رابطه مستقیم و معنادار بین بازده دارایی‌ها و نرخ موثر مالیاتی است یعنی افزایش (کاهش) بازده دارایی‌ها موجب افزایش (کاهش) میزان نرخ موثر مالیاتی می‌شود. بنابراین فرضیه پژوهش در سطح خطای ۱ درصد مورد تایید قرار گرفته است.

فرضیه سوم: شدت سرمایه‌گذاری در موجودی کالا بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

باتوجه به سطوح معناداری بدست آمده از آزمون معناداری ضرایب رگرسیونی پژوهش مشاهده می‌شود که سطح معناداری اثر شدت موجودی کالا بر نرخ موثر مالیاتی (۰/۲۱۱۰) بزرگتر از خطای ۵ درصد بدست آمده است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که شدت موجودی کالا بر نرخ موثر مالیاتی اثر معناداری ندارد. بنابراین فرضیه پژوهش در سطح خطای ۵ درصد مورد تایید قرار نگرفته است.

فرضیه چهارم: نسبت بدهی بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

باتوجه به سطوح معناداری بدست آمده از آزمون معناداری ضرایب رگرسیونی پژوهش مشاهده می‌شود که سطح معناداری اثر نسبت بدهی بر نرخ موثر مالیاتی (۰/۹۷۶۳) بزرگتر از خطای ۵ درصد بدست آمده است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که نسبت بدهی بر نرخ موثر مالیاتی اثر معناداری ندارد. بنابراین

فرضیه پژوهش در سطح خطای ۵ درصد مورد تایید قرار نگرفته است.

فرضیه پنجم: اندازه شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد.

باتوجه به سطوح معناداری بدست آمده از آزمون معناداری ضرایب رگرسیونی پژوهش مشاهده می‌شود که سطح معناداری اثر اندازه شرکت بر نرخ موثر مالیاتی (۰/۰۷۴۸) کوچکتر از خطای ۱۰ درصد بدست آمده است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که اندازه شرکت بر نرخ موثر مالیاتی اثر معناداری دارد با استناد به ضریب تاثیر این متغیر در مدل پژوهش، که در جهت منفی (۰/۰۰۹) بدست آمده شواهد حاکی از رابطه معکوس و معنادار بین اندازه شرکت و نرخ موثر مالیاتی است یعنی افزایش (کاهش) اندازه شرکت موجب کاهش (افزایش) میزان نرخ موثر مالیاتی می‌شود. بنابراین فرضیه پژوهش در سطح خطای ۱۰ درصد مورد تایید قرار گرفته است.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تاثیر ویژگی‌های شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ بررسی شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها (شواهد پژوهش) نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری آزمون t برای متغیر نسبت جاری از ۵ درصد بزرگتر است (۰/۶۷۰۸)، این نشان می‌دهد که متغیر وابسته (نرخ موثر مالیاتی) تحت تاثیر آن قرار نگرفته است. در نتیجه نقدینگی بر راهبرد جسورانه مالیاتی تاثیر معناداری ندارد و فرضیه پذیرفته نمی‌شود، مغایر با پژوهش آن و مانورینگ (۲۰۱۹) است. سطح معنی‌داری آزمون t برای متغیر بازده دارایی‌ها از ۱ درصد کوچکتر است (۰/۰۰۰۰)، این نشان می‌دهد که متغیر وابسته (نرخ موثر مالیاتی) تحت تاثیر آن قرار گرفته است. در نتیجه سودآوری بر راهبرد جسورانه مالیاتی تاثیر معناداری دارد و فرضیه پذیرفته می‌شود. شواهد بدست آمده از بررسی فرضیه مزبور بیانگر وجود رابطه مستقیم بین بازده دارایی‌ها و نرخ موثر مالیاتی است، مغایر با پژوهش آن و مانورینگ (۲۰۱۹) و موافق با پژوهش ابراهیمی و واردی (۱۳۹۲) است. می‌توان انتظار داشت که سودآوری یک شرکت بر نرخ موثر مالیاتی آن اثرگذار باشد؛ زیرا هرچه سود یک شرکت بیشتر باشد، هزینه مالیات بیشتری خواهد داشت. با توجه به اینکه مالیات، بر مبنای درآمد مشمول مالیات محاسبه می‌شود، سودآوری می‌تواند عاملی مؤثر بر رفتار جسورانه مالیاتی شرکتها باشد؛ زیرا هرچه سود یک واحد تجاری بیشتر باشد، قاعدتا هزینه مالیات بیشتری خواهد داشت. سطح معنی‌داری آزمون t برای متغیر شدت موجودی کالا از ۵ درصد

آمده ناشی از عواملی باشند که خاص بازارهای ایران هستند. به مدیران مالی شرکت‌ها و دست‌اندرکاران بازار سرمایه و سیاست‌گذاران مالیاتی پیشنهاد می‌شود که در راستای شناسایی اجتناب مالیاتی با اتخاذ سیاست‌های مناسب مالیاتی، شرکت‌های با عملکرد قوی‌تر را جهت نظارت بر وضعیت مالیاتی، بیشتر مورد توجه قرار دهند و همچنین کیفیت اطلاعات مالی را مدنظر قرار داده و به آن توجه بیشتری داشته باشند، چرا که این موضوع، کارایی اطلاعاتی و به تبع آن کارایی تخصیصی بازار سرمایه را در پی خواهد داشت. این پژوهش نیز همانند سایر پژوهش‌ها دارای محدودیت‌هایی است. اول، در مورد نحوه اندازه‌گیری راهبرد جسورانه مالیاتی که می‌توان از روش‌های دیگری برای اندازه‌گیری این متغیر استفاده نمود و دوم، اندازه کوچک نمونه پژوهش است. پژوهشگران آتی نیز پیشنهاد می‌شود از معیارهای دیگر تاثیرگذار بر راهبرد جسورانه مالیاتی و یا از روش‌های دیگر محاسبه راهبرد جسورانه مالیاتی استفاده نمایند.

فهرست منابع

- * ابراهیمی، حسن؛ واردی، شایسته. (۱۳۹۲). بررسی تاثیر مالیات بر ارزش افزوده بر نقدینگی، سودآوری و ارزش بازار شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران. *کنفرانس بین المللی توسعه و تعالی کسب و کار*.
- * پورحیدری، امید؛ سروستانی، امیر. (۱۳۹۲). شناسایی و تبیین عوامل موثر بر مدیریت مالیات. *مجله دانش حسابداری*، ۴(۱۲)، ۸۹-۱۱۰.
- * جان نیا گنجی، امیرعلی؛ فخاری، حسین؛ کاشانی پور، محمد. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر اندازه و شدت سرمایه‌گذاری شرکت بر نرخ موثر مالیاتی. *پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصاد، دانشگاه مازندران*، ۹۵-۱۲۱.
- * ملانظری، مهناز؛ ابوحمزه، مینا؛ میرزایی عباس آباد، محمد مهدی. (۱۳۹۵). فرهنگ سازمانی و تمکین مالیاتی شرکتی (مطالعه موردی: اداره کل امور مالیاتی مؤدیان بزرگ). *بررسی های حسابداری و حسابرسی*، ۲۳(۱)، ۱-۲۳.
- * ناظمی، امین؛ پورعنقا، محمدرضا. (۱۳۹۶). بررسی نقش نظارتی هیأت مدیره در اجتناب مالیاتی شرکت‌های خانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مجله بررسی های حسابداری*، ۵(۱۸)، ۸۳-۱۰۶.
- * کاشانی پور، محمد؛ فرجی، امید؛ برجی، پریرسا. (۱۳۹۸). ارتباط سیاسی، راهبری شرکتی و تهور مالیاتی. *مجله دانش حسابداری*، ۱(۳)، ۱۴۳-۱۷۵.
- * Ann, S., & Manurung, A. H. (2019). The Influence of Liquidity, Profitability, Intensity Inventory, Related

بزرگتر است (۰/۲۱۱۰)، این نشان می‌دهد که متغیر وابسته (نرخ موثر مالیاتی) تحت تاثیر آن قرار نگرفته است. در نتیجه شدت سرمایه‌گذاری در موجودی بر راهبرد جسورانه مالیاتی تاثیر معناداری ندارد و فرضیه پذیرفته نمی‌شود. مغایر با پژوهش آن و مانورینگ (۲۰۱۹) و جان نیا گنجی، فخاری و کاشانی پور (۱۳۹۱) و پورحیدری و سروستانی (۱۳۹۲) است. سطح معنی داری آزمون t برای متغیر نسبت بدهی از ۵ درصد بزرگتر است (۰/۹۷۶۳)، این نشان می‌دهد که متغیر وابسته (نرخ موثر مالیاتی) تحت تاثیر آن قرار نگرفته است. در نتیجه نسبت بدهی بر راهبرد جسورانه مالیاتی تاثیر معناداری ندارد و فرضیه پذیرفته نمی‌شود. موافق با پژوهش آن و مانورینگ (۲۰۱۹) و مغایر با پژوهش پورحیدری و سروستانی (۱۳۹۲) است. سطح معنی داری آزمون t برای متغیر اندازه شرکت از ۱۰ درصد کوچکتر است (۰/۰۷۴۸)، این نشان می‌دهد که متغیر وابسته (نرخ موثر مالیاتی) تحت تاثیر آن قرار گرفته است. در نتیجه اندازه شرکت بر راهبرد جسورانه مالیاتی تاثیر معناداری دارد و فرضیه پذیرفته می‌شود. شواهد بدست آمده از بررسی فرضیه مزبور بیانگر وجود رابطه معکوس بین اندازه شرکت و نرخ موثر مالیاتی است. در نتیجه شرکت‌های بزرگتر از راهبردهای جسورانه مالیاتی استفاده می‌کنند. موافق با پژوهش آن و مانورینگ (۲۰۱۹) و جان نیا گنجی، فخاری و کاشانی پور (۱۳۹۱) و پورحیدری و سروستانی (۱۳۹۲) است. مطابق دیدگاه تئوری قدرت سیاسی، شرکت‌های بزرگتر، نرخ موثر مالیاتی پایین‌تری دارند، زیرا آن‌ها دارای منابع ذاتی و اساسی هستند و فرآیندهای سیاسی را از طریق شرکت در برنامه‌ریزی مالیاتی و سازماندهی کردن خود برای نیل به صرفه‌جویی مالیاتی بهینه، به نفع خود، مدیریت می‌کنند. به نظر می‌رسد بیشترین اقدامات مدیران شرکت‌ها در خصوص مدیریت مالیات و بروز رفتارهای جسورانه مالیاتی با هدف کاستن از هزینه‌های مالیات و افزایش سود سهامداران در شرکت‌هایی روی دهد که از مالکیت غیرنهادی و خصوصی متشکل از سهامداران حقیقی برخوردارند. در این شرکت‌ها سهامداران و مدیران انگیزه لازم جهت فرار، اجتناب و به تعویق انداختن پرداخت مالیات‌ها را با هدف کسب سود و منفعت بیشتر دارند. لازم به ذکر است وجود تفاوت در حجم نمونه پژوهش، تفاوت در ساختار شرکت‌های مورد مطالعه، بکارگیری شاخص‌ها و معیارهای متفاوت اندازه‌گیری متغیرها، تفاوت در استانداردها و قواعد تهیه اطلاعات دو کشور و تفاوت در شرایط اقتصادی و سیاسی دو کشور می‌تواند از دلایل تناقض نتایج پژوهش حاضر با نتایج سایر پژوهش‌گران باشد. از اینرو تعمیم تئوری‌های پشتوانه نتایج به‌دست آمده به محیط ایران (بازارهای نوظهور) باید با تامل بیشتری انجام گیرد زیرا ممکن است نتایج به‌دست

- Party Debt, And Company Size To Aggressive Tax Rate. *Archives of Business Research*, 7(3), 105-11.
- * Balakrishnan, K. Blouin, J & Guay, W. (2011). Does tax aggressiveness reduce financial reporting transparency? University of Pennsylvania. Working Paper .
  - * Chen, Y., Ge, R., Louis, H., & Zolotoy, L. (2019). Stock liquidity and corporate tax avoidance. *Review of Accounting Studies*, 24(1), 309-340.
  - * Dyreng, S. D., Hanlon, M., & Maydew, E. L. (2008). Long-run corporate tax avoidance. *The accounting review*, 83(1), 61-82.
  - * Hanafi, U., & Harto, P. (2014). Analisis pengaruh kompensasi eksekutif, kepemilikan saham eksekutif dan preferensi risiko eksekutif terhadap penghindaran pajak perusahaan. *Diponegoro Journal of Accounting*, 3(2), 1162-1172.
  - * Kim, J. H., & Im, C. C. (2017). The study on the effect and determinants of small-and medium-sized entities conducting tax avoidance. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 33(2), 375-390.
  - * Lestari, D. (2015). Pengaruh Corporate Governance dan Intensitas Persediaan Terhadap Manajemen Pajak (Studi Empiris pada Perusahaan Manufaktur yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia Tahun 2011-2-13). *Jom FEKON*.
  - * Prakosa, K. B. (2014). Pengaruh Profitabilitas, Kepemilikan Keluarga, dan Corporate Governance terhadap Penghindaran Pajak di Indonesia. *Simposium Nasional Akuntansi XVII. Mataram*.
  - * Nugraha, N. B., & Meiranto, W. (2015). Pengaruh Corporate Social Responsibility, Ukuran Perusahaan, Profitabilitas, Leverage dan Capital Intensity terhadap Agresivitas Pajak (studi empiris pada perusahaan non keuangan yang terdaftar di bursa efek indonesia 2012-2013). *Diponegoro Journal of Accounting*, 4(4), 564-577.
  - * Purwanto, A., Yusralaini, & Susilatri. (2016). Pengaruh Likuiditas, Leverage ,Manajemen Laba, dan Kompensasi Rugi Fiskal Terhadap Agresivitas Pajak Perusahaan Pada Perusahaan Pertanian dan Pertambangan yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia Periode 2011-2013. *JOM Fekon*, 3(1), 580-594.
  - * Richardson, G., Taylor, G. and Lanis, R. (2013). "The Impact of Board of Director Oversight Characteristics on Corporate Tax Aggressiveness: An Empirical Analysis". *Journal of Accounting and Public Policy*, 32 (3): 68-88.
  - * Steijvers, T., & Niskanen, M. (2014). Tax aggressiveness in private family firms: An agency perspective. *Journal of Family Business Strategy* .
  - * Zemzem, A., & Ftouhi, K. (2013). The effects of board of directors' characteristics on tax aggressiveness. *Research Journal of Finance and Accounting*, 4(4), 140-147.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 13/ No. 49/ Spring 2024

The Effect of Corporate Characteristics on Tax Aggressiveness

Omid FarhadToski

Assistant Professor Department of Accounting, Khorramabad Branch, Islamic Azad University, Khorramabad, Iran
farhadi_omid58@yahoo.com

Rahman Doostian

Assistant Professor Department of Accounting, Khorramabad Branch, Islamic Azad University, Khorramabad, Iran
Corresponding author
Rahman_doostian@yahoo.com

Abstract

Determining the tax rate is one of the most important issues in the field of taxation. And can be used as a tool to guide capital and by reducing or increasing it to guide investor behavior in the direction of macro government policies. The main purpose of this study is to investigate the effect of company characteristics on the Tax Aggressiveness in 105 companies among the companies listed on the Tehran Stock Exchange during the period 2014 to 2018. The independent variable is measured by the criterion of liquidity, profitability, intensity of inventory, debt Ratio and company size. The research method is correlational and multivariate regression using panel data with stochastic effects regression model approach has been used. Findings show that the return on assets and the company size have a significant effect on the effective tax rate of the company. But the current ratio, the intensity of inventory, and debt Ratio on the effective tax rate of the company have no significant effect. A company's profitability can be expected to affect its effective tax rate; Because the higher a company's profit, the higher the tax cost. According to the theory of political power, larger companies have lower effective tax rates because they have inherent resources and manage political processes to their advantage by participating in tax planning and organizing to achieve optimal tax savings.

Keywords: Liquidity, Profitability, Intensity of Inventory, Debt Ratio, Company Size and Tax Aggressiveness